

AZ ERDÉLYI SZÍNJÁTSZÁS

A SZÍNJÁTSZÁS Erdélyben nem maradt hű hagyományaihoz. Ez annál feltűnőbb, mert a szellemi, lelki életnek minden más megnyilvánulása igyekezett a háború után megkeresni történelmi vonatkozásait és mohón engedte le gyökerét a mély multba, hogy onnan tiszta, életerős nedvet szívjon

Az irodalom egyszerre felismerte hivatását és megtalálta útját az erdélyi magyarság kisebbségi életében, a társadalmi, gazdasági szervezkedés pedig az első évek határozatlansága után ma mind tisztábban látja célját és egyre céltudatosabban végzi munkáját. Sem az irodalom, sem a társadalmi, vagy gazdasági élet nem gyökerezett olyan multba és hagyományokba, mint a színház és mégis valamennyi nagyobb munkát fejtett ki, irányítást és nevelést adott, nagyobb hivatást töltött be eddigi életünkben. Száz évvel ezelőtt, a nemzeti föllendülés korában a színjátszás és éppen a kolozsvári színjátszás volt az, amely megmutatta, hogy a nemzeti ujjaéledésnek melyek a módjai és útjai. Csodálatos, hogy az első magyar színház városában mennyire gyökértelenül maradhatott a színjátszás a közhatalom változása után. Semmi mondanivalója nem volt a mostani magyarság számára, semmi célt, semmi hivatást nem látott maga előtt. Pedig mindenki tudta, hogy mit kellene mondania és mi volna a hivatása. A közönség ezt várta és ezt várták, illetve ennek a megvalósulását remélték azok is, akikre közvetlenül hárult a színház fenntartásának gondja, így érthető, ha nagy erőfeszítéseket és néha jelentékeny anyagi áldozatokat is hoztak a színház fenntartása érdekében. De sem a közönség, sem a vezetőség nem azért áldozott, ami van, — mert az nem érdemelte meg, — hanem azért, *aminek következnie kellett volna* és ami sohasem következett még be. A színházat fenntartották, nagy erőfeszítések árán tartották fenn, pedig a színháznak kellett volna hozzájárulnia a mi fenntartásunkhoz. A színháznak kellett volna segítségünkre lennie fennmaradásunkban. Ha így történt volna, nem lett volna szükség a folytonos támogatáskérésre és ma nem játszanának félház előtt. Szinte érthetetlen, hogy a színház miképpen veszíthette így el kulturális és nemzetfenntartó hivatását. És éppen akkor, amikor erre a legnagyobb szükség és a legkitűnőbb alkalom volna.

Nemcsak a helyi hagyomány, nemcsak a mult kötelezi a kolozsvári színházat. Az ezekre való hivatkozás távlatokat nyit előttünk, de amint a tények mutatják, sajnos, a mai életben nincs hatóerejük. Húsz év alatt soha sem éreztük ennek a multnak szellemét, ha a színházban voltunk. De nem hivatkozunk a szín-

ház egyetemes szabályaira sem, amelyek a föld minden népénél többre kötelezik a színjátszást az egyszerű szórakoztatásnál. A bennszülöttek kezdetleges színpadától az avantgardista színházig mindenhol magasabb célja, hivatása, irányító szerepe van. De nálunk, úgy látszik, büntetlenül szabad üres operettekkel megtölteni a műsort.

A SZÍNHÁZNAK elsősorban erkölcsi hivatása van. És fokozottabb mértékben kellene ezt éreznie nálunk, ahol az egész erdélyi magyarság számára egyetlen állandó színház és egyetlen számbavehető társulat jelenti a színjátszást. Ez az egyetlen színház nem tölthet be olyan szerepet, mint a nagyvárosok hatodrangú színpadai. Nem operett-társulatnak, hanem Nemzeti Színház jellegűnek kellene lennie. Erre az a helyzete is kötelezi, hogy itt van az erdélyi magyarság szellemi központjában, ahol az egyetemi ifjúság és a középiskolai tanulók legjelentékenyebb része él és kívánja megismerni nemzeti kultúráját. Sehol nem ismerheti meg az erdélyi ifjúság a magyar drámairodalom nagy alkotásait, ha a kolozsvári színház elmulasztja bemutatni azokat. És egyre fokozottabb következetességgel mulasztja el! Ez már nem egyszerű műsor-összeállítási felelősség, hanem sokkal több annál.

Az elmúlt esztendő általában nem tartozott a gyöngébb színházi évadok közé, főleg, ha a közönség érdeklődését tekintjük. A pár évvel ezelőtti általános színházi válság után az utóbbi időkben egyre jobban megtelt a nézőtér. Talán a műsor sem volt gyengébb, mint az előző esztendőben, de ez semmi jót nem jelent, mert az előző éveké is mind nagyon gyenge volt. Az elmúlt esztendőben három „ciklus”, vagyis játékkör keretében játszott a színház. Az első szeptember 24.-től november 11.-ig tartott és arra a reményre jogosított, hogy a színház idei műsora tartalmasabb és magasabb színvonalú lesz, mint az előző években. A megnyitó *Hamlet-előadás* után nemsokára Bernard Shaw darabja, a *Szent Johanna* következett jó előadásban és szép sikerrel. Pár nap múlva azt olvastuk, hogy Hamletet „az esti olcsó Shakespeare-ciklus népszerűsítő előadása”-ként mutatják be. Nagy érdeklődéssel vártuk nemcsak ezt az előadást, hanem a megígért „ciklus” többi darabját is, mert remélhettük, hogy magas színvonalú előadásokban lesz részünk a továbbiak során. Úgy látszott, hogy a színház ezévi tevékenységét hivatása érzetében kezdi meg és olcsó esti előadásaival a nagy tömegek számára is életre akarja varázsolni a klasszikus drámairodalmat. Kitűnő gondolatnak bizonyult. Annál nagyobb volt meglepetésünk, amikor közvetlenül az előadás előtti napokban, minden magyarázat nélkül *Iffj. Horváth Pált* tették helyére a műsorban, „először forgószínpadon”. Úgy látszik, ezt a forgószínpadot vonzóbbnak találták az olcsó Shakespeare-ciklusnál, amely így végleg elnémult és többé nem hallottunk róla. Ellenben egy hét múlva újabb ciklust hirdettek a színlapok, ezúttal „világirodalmi ciklust”, amelynek első darabjára, Gorkij *Éjjeli menedékhelyére* hamarosan sor is került. A siker

Irodalmi értékű darabok előadásának kimutatása:*

Sorsz.	A darab címe	I. cikl.	II. cikl.	III. cikl.
1	Hamlet	4	—	—
2	Szent Johanna	7	—	—
3	Éjjeli menedékhely	3	2	—
4	Urilány	2	—	—
5	Rómeó és Julia	1	—	—
6	Néma levente	2	2	—
7	Tündöklő Jeromos	4	—	—
8	Cigány	—	1	1
9	Nagy ékszerész	—	—	4
10	Budai Nagy Antal	—	—	6
11	Muskátlis ablak	—	—	3
12	Szűz és a gödölye	—	—	3
13	Özönvíz előtt	—	—	2
	Összesen:	32	5	19

Szórakoztató prózai előadások:

Sorsz.	A darab címe	I. cikl.	II. cikl.	III. cikl.
1	Méltóságos asszony	2	—	—
2	Érettségi	3	—	—
3	Ifj Horváth Pál	5	1	—
4	Szilveszteri kabaré	—	3	—
5	Virágzó asszony	—	6	1
6	Társasjáték	—	3	1
7	Harangvirág	—	4	2
8	Bikfic tanár ur	—	2	2
9	Jöjjön elsején	—	—	5
10	Dr. Kerekes M., A vén számár	—	—	3
	Összesen:	10	19	14

váratlan volt. Egész évben nem láttunk olyan telt házat, mint ennek a darabnak három előadásán. A sorozat folytatását azonban hiába vártuk, nemcsak ebben a játékkörben, hanem az egész éven keresztül. Így ennek a „ciklusnak” a híre is csak hírverésnek bizonyult. De ez már visszatetszést keltett azok részéről, akik a színház tevékenységét érdeklődéssel kísérik. Egy hónap alatt két ilyen sorozat terve bukkant fel és halt meg. Végül elérkeztünk a nagy érdeklődéssel kísért drámai pályázat nyertesének, Tamási Áron *Tündöklő Jeromosának* bemutatójához. Sajnos, ezt a darabot nem fogadta olyan siker, amilyent várni lehetett. Mégis ennek az első játékkörnek a színvonalal sokkal magasabban állott, mint amiben addig részünk volt. Búcsúelőadás-ként *Rómeó és Juliát* adták egyszer, a Kosztolányi halála alkalmából tartott emlékünnap keretében. Ennek a gyászos alkalomnak köszönhetjük, hogy egész évben Shakespeare-től nemcsak a Hamletet láthattuk. A másfélhónapos idény alatt 71 előadást tartott a színház, amelyből 23 volt komoly és irodalmi értékű, tehát 32 százalék. Ez a 23 előadás hét darab közt oszlott meg. (L. a kimutatást.) Szórakoztató vígjáték volt 10 előadás és operett 38, így az operett az előadásoknak még mindig több mint a felét tette ki.

A második játékkör december 25-től január 26.-ig lerombolta mindazokat a reményeket, amelyeket a viszonylag jó első játékkör után a színházhoz fűztünk és megsemmisítette az elért

* Az adatokat a társulat távolléte miatt nem kérhettük a színház titkárságától, hanem a lapokban közölt műsorok alapján állítottuk össze. Így lehetséges, hogy a színház hivatalos kimutatásától egy-két számmal eltér, de ez a lényegen nem változtat. A kimutatásokban csak az április 12-ig terjedő előadások vannak számításba véve, a román húsztét alatti kétnapos vendégszereplés nincs.

Az operett-előadások megoszlása:

Sorsz.	Operett címe	I. cikl.	II. cikl.	III. cikl.
1	Pármai hercegnő	5	1	—
2	Éva	1	—	—
3	Hajduk hadnagya	2	—	—
4	Csavgórlány	7	4	—
5	Mézeskalács	2	—	—
6	Nászút Bécsbe	1	—	—
7	Csárdáskirálynő	1	—	—
8	Csárdás	13	4	5
9	Marica grófnő	1	1	—
10	Csodahajó	5	2	—
11	Mosoly országa	—	2	2
12	Eső után köpenyeg	—	6	1
13	Lengyelvér	—	5	1
14	Sok hűhó Emmiért	—	4	—
15	Hercegi páholy	—	—	6
16	Meseáruház	—	—	13
17	Hulló falevél	—	—	9
18	Gül Baba	—	—	1
19	Ripp van Winkle	—	—	4
20	Házasság mutyiban	—	—	8
Összesen:		38	29	45

és egyszer a *Cigányt*, új darabbal nem jött. Igaz, hogy ez a színháznak kedvezőtlen farsangi időre esett, de a jó daraboknak most is lett volna közönségük. A szórákzóató színművek özöne következett, így a komoly darabok az 53 előadásnak csak 9 százalékát tették ki. Az operett arányszáma növekedett.

A harmadik játékkör február 17.-től április 12.-ig tartott és valamivel jobb volt a másodiknál, de az első színvonalát sem érte el, nemhogy fellendítette volna az egész év értékét. A színház dicséretreméltó igyekezettel öt új értékes darabot mutatott be, amelyek közül három eredeti bemutatató volt, emellett pedig egy eredeti operett-bemutatóval is próbálkozott. Karinthy Nagy ékszerész-e vezette be a bemutatókat, majd Budai Nagy Antal következett.

Kós Károlynak a Vígszínházban már előzőleg bemutatott darabját, amely elég szép sikert ért el, hatszor mutatták be egymásután, amivel városunkban manapság még az operettek közül is csak kevés dicsekedhetik. A románból fordított *Muskátlis ablak* és Zilahynak a *Szűz és a gödölye* című színműve csak 3—3 előadást értek meg. A Zilahy darabjával kapcsolatosan nem hagyhatjuk megemlítés nélkül, hogy az értékes darab sikertelenségének elsősorban a színház az oka. Husvét nagyhetére tették a darabot, amikor a közönség az ünnepre való előkészület miatt már nem jár színházba, viszont a tanuló ifjúság is már hazautazott. Később pedig nem újították fel, így nem volt módja a közönségnek megnézni. Nagy Istvánnak a Szépmíves Céh drámapályázatán kitüntetett darabját telt ház előtt adták két este, további

A színház ezévi előadásainak adatai:

Darab	I. cikl.	I. cikl. %	II. cikl.	II. cikl. %	III. cikl.	III. cikl. %	Összesen	Évi %
Irodalmi	23	32.39	5	9.43	19	24.35	47	23.26
Szórákzóató próza	10	14.08	19	35.84	14	17.93	43	21.28
Operett	38	53.52	29	54.71	45	57.69	112	55.44
Összesen:	71	100%	53	100%	78	100%	202	100%

előadásokra pedig nem került sor, mert a társulat vidékre ment. A Cigányt is bemutatták megegyeszer ebben az évadban, de ez csak a Tóth Elek színészi emlékünnepeinek köszönhető. Egy év alatt ennyi előadás volt, amiről megemlékezni érdemes. A harmadik játékkörben 78 előadást tartottak, amelyből 19 a fent ismertetett darabokra esik, 59 pedig operett és szórakoztató előadás volt. Az operettek százalékos száma itt 58-ra emelkedik, tehát az év vége felé fokozatosan nő.

Összegezve az évi előadások adatait, elszomorító kép tárul elénk. Tartottak összesen 202 előadást, amelyből csak 47 volt olyan, amelyet vártunk és ami értéket képviselt. Tehát még a negyedrésze sem, pontosan 23 százalékos. 77 százalékos érték és tartalom nélküli előadás volt, amelyek között csak itt-ott emelkedett ki egy-egy üdítőbb pont, néhány régebbi „nagyoperett”, mint Lehár két darabja, az *Éva* és a *Mosoly országa*. Kivételt jelent a *Ripp van Winkle* négy előadása és a *Lengyelvér*, valamint az egyik vasárnapi délután előadott *Gül Baba* és a régi jó *Mézeskalács*. De ezek nem tudták enyhíteni az operettek nyomasztó sívárságát, amelyek úgy számbeli többségüknél, mint előadásuk gyakoribb voltánál fogva uralkodtak a műsoron és diktálták a „tempót”. Jelen lehettünk a *Néma levente* 25-ik előadásának emlékünnepe, de a mostani évad alatt csak negyszer játszották, így az ünnepség tulajdonképpen az előbbiesztendőnek szólt. Viszont a *Csárdás* c. operett, amint a színlapok hirdették, az idei évadban futotta meg 38 előadásos pályáját. Szerencsére ez nem egészen így van. Kolozsváron ezt az operettet „csak” huszonkétszer adták és a 25-ik előadásának jubileuma, amelyre a nézőknek a főszereplők aláírásával ellátott fényképalbumot ígértek ajándékkul, tulajdonképpen a 16-ik előadás volt. Az ilyen nagyszerű operetteknel, a színház beszámította a nagyváradi és a brassói előadásokat is, hogy a közönség annál jobban ámuljon, hogy ime, már a huszonötödik előadásnál tart a darab, tehát bizonyosan nagyszerű, és meg kell nézni. Így jubilálták a Csárdást a karácsonyi ünnepek alatt, noha felújítása óta valószínűleg nem érte el Kolozsváron a 25-ik előadást. A színház végeredményben beszámíthatja a vidéki előadásokat, de akkor tegye ezt valamennyi darabnál, különben megtévesztődik a kolozsvári közönség. Ez az eljárás hírverés céljából bizonyára jó volt, de a kolozsvári színháznak nem szabad egyszerű üzleti vállalkozásnak lennie. Különösen, ha ez még csak nem is a közönség ízlésének fejlesztésére szolgál.

MIT JELENT a magyarság életében a színház elmúlt évi tevékenysége? Nagyon keveset. Sokkal kevesebbet, mint amiért egy színházat fenntartani érdemes. Mi csak az értéket nézhetjük, nem elégedhetünk meg pusztán azzal az örömmel, hogy fennáll egy színházunk is. Azt a pénzt, amelyet az erdélyi magyarság a színház fenntartására fordít a mai szűkös viszonyok között, nem adhatja értéktelen előadásokért, nem tekintheti elveszett pénznek akkor, amikor más területeken a magyarság életbevágó fontosságú ügyeire fordíthatná, nagy eredménnyel. A színháznak az egyetlen

színháznak tulajdonkép, nálunk csak úgy van értelme és jelentősége mint kultúrintézménynek, ha kultúrát és műveltséget ad, márpedig elenyészően keveset nyújt ahhoz képest, amit várunk tőle és amit adhatna. *Magyar művészetet és európai művészetet várunk a színháztól.* Milyen magyar művészetet kaptunk az elmúlt évben? A magyar drámairodalomnak egyetlen nagy alkotását sem adták elő. Elfelejtettük volna már, hogy van klasszikus magyar drámairodalom? Egy esztendőnek sem szabad elteltie Kolozsváron a *Bánk bán* előadása nélkül.

Ismerjük azokat a nehézségeket, amelyekkel a színház küszködik és tudjuk, hogy nem éppen könnyű a helyzete. Azt is tudjuk, hogy könnyebb hangoztatni, mit kellene tenni és mi lenne jobb, mint azt megvalósítani. De, gondoljuk, a színház is tudja, hogy nem elég az, amit az elmúlt évben a közönségnek nyújtott és nem veszi rosszindulatú bemutatásnak, vagy túlzásnak ezeket a sorokat, amelyek szigorúan az adatokra építve íródtak. Azok a nehézségek, amelyeket a színház legyőzhetetleneknek lát és amelyek miatt lemond az értékről, a művészi színvonalról a közönség izlésének érdekében, nem legyőzhetetlenek. A közönségnek ma tetszenek a könnyű darabok, elsősorban az operettek. De miért tetszenek? Mert hozzászokott ezekhez, ránevelték. Van egy nemzedék, amely már az operett világában nőtt fel és a színpad a könnyű darabokat, a semmitmondó, üres szórakozást jelenti számára. Ha más darab van műsoron, ez eltérést, rendkívüliséget jelent, amely izlésével nem egyezik és így el sem megy a színházba. Ez az öntudatlan és kultúra nélküli réteg jelenti ma a közönség legnagyobb részét. Az öntudatos és képzett emberek-nél pedig egy másik nehézségbe ütközik a színház. Itt már rétegeződések és csoportosulások alakulnak ki, mintegy világnézeti alapon. Igaz, hogy ez a rétegeződés nem olyan tiszta és nem olyan nagymértékű nálunk, az erdélyi magyarság körében, mint Európában általában. A mi színházunkra az a nehézség hárul, hogy egyedül kell kielégítenie mindezeket a csoportokat, akkor, amikor a nyugati városokban már mindenegybes csoportnak, minden társadalmi rétegnek megvan a maga külön színháza és drámairodalma. Munkásszínházak, polgári színházak külön-külön működnek hozva a maguk mondanivalóit, mert a színház ma is éppen úgy társadalmi jelenség, mint a görög tragédiák idejében volt. És különváltak a tiszta művészetet szolgáló színházak is, amelyeknek nagyobb országokban szintén megvan a maguk közönségük, kellő irodalmi műveltséggel, hogy a művészi alkotásokat elsősorban magáért a művészetért tudja élvezni. Az erdélyi magyarság körében is megvan mindezeknek a csoportoknak a halvány árnyalata, amelyek mind más és más műsört kívánnak és elégedetlenek a mai színházzal. Ez érezteti hatását abban is, ha a közönség jelen van a színházban, abban is, ha nincs jelen.

A TÁRSADALMI RÉTEGEZŐDÉS nálunk nem jelent szigorúan elhatárolódott, vagy éppen egymással szemben álló osztályokat. Az a különbség is, amely észlelhető volt, lassanként el-

mosódik, csak halvány árnyalattá válik, mert van valami, szerencsére vagy szerencsétlenségre, amely mindnyájunkat összefog és egységbe tömörít: *a nemzetkisebbségi sors.*

Ennek a kérdésnek a fontossága másodrendűvé tesz minden mást. Ez a társadalmi körülmény a hivatását felismerő színház számára nagy előnyt jelentene, mert lehetővé tenné munkáját, lehetővé tenné, hogy megfelelő darabokkal minden társadalmi rétegű embert egyformán a színházhoz lehessen kötni. Ha van kisebbségi társadalom sajátos életkörülményekkel és sajátos problémákkal, természetes, hogy ennek csak *kisebbségi színház* felelhet meg. Kisebbségi színház, a maga külön színezetével, sajátos társadalmi, erkölcsi, vagy gazdasági és politikai kérdéseivel. Aki Erdélyben magyar ember, nem élhet más módon, csak ezek között a kisebbségi helyzettel járó kérdések és körülmények között. Színházunk ellenben valami csodaszámba menő rendkívüliséggel úgy működik és olyan szellemet képvisel, amelyben nyoma sincs annak, hogy kisebbségi emberek számára játszik és nyugodtan megnyithatná kapuit Budapesten, vagy a világnak bármely részén. A darabok irodalmi értékén túl tehát a darabok által képviselt *szellem* az, ami a *legtöbb kívánnivalót hagy hátra* és amire a legnagyobb gondot kell fordítani. Ha a színháznak nincs mondanivalója a kisebbségi magyarság számára, természetes, hogy ez a magyarság érdektelenséggel fogadja a színházat. Mivel is érdekelhetnék az üres darabok a közönség komolyabb rétegét, amelynek élete tele van mindennap tépő kérdésekkel? *Mit mondhat a felületes és szórakozni vágyó budapesti közönség számára készülő darab ennek a magyarságnak?* Színházunk minden mérték, vagy minden helyi szempont nélkül veszi át a pesti színházak darabjait, elsősorban azokat, amelyek ott a legtöbb előadást érték el. Vegyük csak szemügyre ezeket a darabokat, rögtön megismerhetjük az okát, hogy miért nem jár az erdélyi magyarság színházba. A mi színpadunkon is uralkodó budapesti színdarabgyárosok között alig akad egy-két magyar író, de ezeknek a darabjait is ki kell vennünk a tömegből, mint értékesebbeket, az operettek szerzői között pedig éppen fehérholló számba megy a magyar író. Ezeknek a daraboknak a magyar lélekkel és bármely társadalmi osztályba tartozó magyarsággal semmi kapcsolatuk nincs. Közönségük a Budapest lakosságának tekintélyes részét kitevő zsidóság, a maga gyökértelen, nemzetközi színezetű szellemével. Kinek a számára hozzák a kolozsvári színpadra ezeket a darabokat? A felelet is egyszerűen következik, érthető tehát, ha a színház nézőterén a magyarság kisebbségben van, ezúttal a zsidókkal szemben. Ennek viszont azt a magyarizációt adják, hogy a zsidóságnak inkább van pénze és így módja is, hogy ebben a művészetben gyönyörködjék. Hogy a zsidóságnak inkább van pénze, az tagadhatatlan, de az is valószínű, hogy a magyarság körében is akadnak, akiknek volna egy színházjegyre való pénzük, ha azt érdemesnek tartanák erre költeni. Nem akarjuk senki érzékenységét bántani, a zsidóság is, mint

minden nemzet, fejlessze a maga kultúráját, a mi óhajunk csak az volna, hogy mi viszont ne legyünk kénytelenek ezt a kultúrát magunkévá tenni. Ha valamit kérni merészkednénk a mai viszonyok között, az volna, hogy az erdélyi magyarság kapjon magyar színházat, még akkor is, ha ez egyelőre nem kisebbségi színház, hanem „csak” magyar. Nem hisszük, hogy ez megvalósíthatatlan. Ha a közönség nagyrésze nem magyar, és ami rosszabb, a színpad szelleme sem magyar, kénytelenek vagyunk felvetni ezt a kérdést, hogy tisztázódjék végre: tulajdonképpen kik részére tartják fenn a kolozsvári egyetlen magyar színházat, amelynek érdekében a magyar közönség áldozatkészségéhez fordulnak, ha bajban van. A magyarság a jelek szerint már levonta ennek a helyzetnek a következményeit, mert újabban már csak az „ünnepi előadásokra” megy megfelelő számban a színházba. Pedig a magyarságban nincs semmi egységes szellem ezen a téren, nincs öntudat, mindenki, aki elmarad a színházból, egyéni belátása szerint teszi. Ez főleg akkor mutatkozott meg, mikor az egyik erdélyi darab előadásain, mely véletlenül elsősorban a magyaroknak szólt, nem volt megfelelő közönség, noha ami volt, az magyar volt, mert a zsidóság észrevehetően távolmaradt. Jó színház mellett a magyar közönség egészséges és egységes szelleme is kialakulna. *Azt hisszük, nem követünk el bűnt vagy tapintatlanságot senkivel szemben, ha a magyar színházba magyar szellemet kérünk.*

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁGOT csak kultúrája, műveltségi színvonalának a környezet fölé emelése tarthatja fenn, ezt régóta tudjuk. Ez az egyedüli eszköz, amellyel megmaradásáért harcolhat. Ezt figyelembe véve a színház tartalmi és színvonalbeli súlyedése még súlyosabban esik latba. Egyenesen végzetesnek és helyrehozhatatlannak látszik. Ennek a körülménynek a súlyos volta akkor tűnik ki, ha összehasonlítjuk színházunk műsorát a kolozsvári román Nemzeti Színház műsorával. A román színház előadásainak színvonala az utóbbi években fokozatosan emelkedik, az elmúlt színi évad már a magasabb irodalmi igényeket is kielégítette. Igyekezett európai színvonalat érni el, az európai drámairodalom nagy alkotásait tervszerűen, sorozatosan mutatta be. És mi azon merengtünk, hogy Istenem, mikor láttunk mi utoljára pl. Ibsen-darabot a magyar színházban! És a többi nagy alkotásokat, amelyeket mind szükség volna látni, ismerni. Helyettük Csodahajót, Meseáruházat és Hulló falevelet játszott színházunk.

Mai helyzetéből ki kell emelkednie színházunknak, ha számot tart arra, hogy a magyarság kultúrintézményei közé legyen sorozható. Gyökeresen meg kell változtatni a műsor eddigi összeállítási módját. Ha azoknak a követelményeknek meg akar felelni, amelyeket a magyarság vele szemben felállít — és működésének csak így van értelme és létalapja — meg kell változnia az arányszámnak, hogy 202 előadás közül ne 23 százalék legyen számbavehető, hanem 77 és az is céltudatosabban összeállítva, mint a mostani néhány jó előadás. Így is éppen elég hely maradna a tar-

talomnélküli, üres daraboknak, több, mint amit egy hivatást-teljesítő színház kívánhat. Felbecsülhetetlen értéket jelentene a magyarságnak, ha egy évben nem 47, hanem 155 komoly, irodalmi színvonalú előadásban volna része. A színház soha sem próbálta ezt megvalósítani, amit csak a hivatásérzet hiánya magyarázhat. A színház soha sem vállalta ezt a feladatot, mert félt a kockázattól, hogy megszokott, üres látványosságokra nevelt közönsége elhagyja. Pedig a színháznak a kockázatot is vállalnia kell, ha hivatásának eleget akar tenni. Hol maradt a színpadról az a hivatásérzés, amely az erdélyi irodalmat megtöltötte és soha nem remélt sikerre vezette? Az erdélyi írók öntudatosan vállalták az anyagi kockázatot, hogy a közönség esetleg nem veszi és nem olvassa könyveiket, ha nem felel meg szájaizének, vagyis ha a művészi követelményekből engedve nem száll alá egy bizonyos ponton alul, hogy a közönség-irodalom megszokott eszközeivel és megszokott légkörében dolgozzék. Az írók nem szálltak alá és hamarosan a közönség emelkedett fel hozzájuk, mert az, amit az írók adtak, értéket képviselt és lélek volt benne. Ha a közönség megérzi a lelket akár színpadon, akár a könyvben, ösztönösen, rajongással ragaszkodik hozzá. Művészetben minden a lélek kérdése és a színpadról éppen a lélek hiányzott. Nem volt egységesen kialakult tiszta lélek, amely állandóan leáradva a nézőtérre, átfogja, egyébe olvassza a közönséget. Pedig ez a lélek itt csodákat művelt volna. Színház és közönség együtt emelkedett volna fölfelé, oda, ahol a színháznak állnia kell. Az erdélyi írók előtt is nyitva volt az út az első pillanattól kezdve, hogy behódoljanak a tömegizlésnek és így bizonyosan sokkal több könyvük kelt volna el idehaza, de nem tették ezt, mert hivatásos író nem teheti meg. Mint ahogy a hivatásos színház sem teheti meg, kisebbségi író és kisebbségi színház pedig éppen nem teheti meg soha.

Ha alaposabban megnézzük, a kockázattól sem volt miért félnie a színháznak. Az értékes, irodalmi daraboknak mindig volt akkora közönségük, mint az operetteknek, talán azt is mondhatnók, hogy még nagyobb. Hányszor játszottak üres darabokat üres ház előtt és mégis műsoron tartották! Az elmúlt évadban karácsony előtt látogatta a legnagyobb közönség a színházat, amikor a legtöbb jó darabot adták és éppen a jó daraboknál volt telt ház. Az *Ejjeli menedékhely* előadásain roskadozott a nézőtér a közönségtől, *Bernard Shaw* darabja sem maradt sokkal mögötte, a három erdélyi darab előadásain volt annyi közönség mint általában. A *Szent Johannát* hétszer adták elő, *Gorkij* darabját ötször, tehát jól versenyeztek a *Társasjáték*-féle szórakoztató prózai darabokkal is, mert ezek közül egy sem ért el több előadást és nem vonzott nagyobb közönséget. Ifj. Horváth Pált 6, a *Virágzó asszonyt* 7, a *Társasjátékot* 4, a *Harangvirágot* 6, *Bikfic tanár urat* 4 este játszották egész évben és ezek voltak a legnagyobb sikerek az efféle darabok között. Tehát a műsor adatai végeredményében nem igazolják, a színház műsorpholitikáját. Az erdélyi darabok előadásainak száma szintén eléri a középátlagot, noha a közönség lelkileg egyáltalában nincs még ezekre felkészülve és hozzánevelődve.

Budai Nagy Antalt 6, *Tündöklő Jeromost* 4 este játszották az *Özönvíz előtt* két előadásának telt házából arra lehet következtetni, hogy tovább is nagy sikere lett volna, ha a színház nem akkor tűzi műsorra, amikor már távozni készül. De az operettekkel is kiállják a versenyt a komoly darabok, még ha így elvétve és kedvezőtlen lelki beállítottságú közönség előtt kerülnek is színpadra. Az év folyamán 20 operett volt műsoron, melyek közül csak 4 — írva is: négy haladta meg a 6—7 előadásos középarányt, amelyet az értékes darabok is elértek, a *Sok húhó Emmiért* címűt meg éppen csak négyyszer tartották érdemesnek előadni. Semmi sem magyarázza, hogy ilyen körülmények között miért tartózkodik a színház az értékes darabok gyakoribb előadásától.

KÉT FELADAT áll a színház előtt: jobb műsort állítani össze és közönséget nevelni ehhez a műsorhoz. A kettő egymással párhuzamosan és egymást segítve halad. A jó előadások fejlesztik a közönség ízlését és a nézőtér mind nagyobb tömege szokik hozzá a jó darabokhoz, megérti és megszereti az irodalmi alkotásokat. A műsoron mindenek előtt a magyar drámairodalom nagy értékeit kell sorra venni, mert ezeknek bemutatása a szórakozás és művészi élmény mellett történelmi és irodalomtörténeti tanítást jelent a közönség ifjabb rétege számára, mely nagyon is rászorul erre az oktatásra. A kisebbségi színház iskola is kell hogy legyen, mert nálunk az iskolából kikerülő ifjúságnak nagyon hiányosak a magyar szellemi életre vonatkozó ismeretei. És még abban az esetben is, ha nem volnának hiányosak, szükség van nálunk ezeknek a daraboknak gyakori műsorba iktatására, mert szükség van arra, az egységesen összetartó és átfogó lélekre, amelyet belőlük mindnyájan merithetünk. A magyar drámairodalomban nemcsak a *Bánk bán* és *az ember tragédiája* érték, rajtuk kívül is egész sereg darab van, amely feltétlenül megérdemelné az előadást. Teleki László *Kegyencétől* Rákosi Jenő *Aesopusáig* egész sor értékes színpadi alkotásunkat temeti be a több évtizedes feledékenységi pora és ha Budapesten nem újítják fel őket, ez nem jelenti azt, hogy nem érdemesek a felújításra. Nálunk mások a kíváncsiak, mint Budapesten, és a saját érdekünkben mi is kezdeményezhetünk valamit. A régi darabok mellett pedig ott vannak az újabbak, a ma élő írók munkái, amelyek közül többet szintén érdemes volna felújítani, hiszen olyan darabok vannak köztük, mint a *Bizánc*, *Ocskai brigadéros* stb. A budapesti Nemzeti Színháznak évenként van egy pár olyan darabja, amelynek előadása nálunk is kíváncsatos volna, nem tudjuk, hogy színházunk miért nem vesz át évek óta következetesen egy-két darabnál többet a Nemzeti Színháztól. Ezek a darabok jelentenék a magyar szellemet és a magyar lelket színpadunkon, mellettük pedig a világirodalom régi és újabb alkotásait kellene bemutatni sorozatosan, ez jelentené számunkra az európai szellemet, az európai ismeretet, amelytől olyan régen el van zárva. Tájékozódnunk kell a magyar és európai szellem kincsesházában, meg kell ismernünk ezt, hogy otthon érezhessük magunkat benne, mert az erdélyi kisebbségi magyarságnak lélekben magyarnak és

európainak kell lennie egyszerre. Ha mások mulaszthatnak is ezen a téren, mi nem mulaszthatunk.

A közönség egységesítése nehéz feladatnak látszik, mert századunkban a gondolkozás szétesőbb, az egyes emberek lelki világa egymástól távolabb álló pólusok körül csoportosul, mint azelőtt bármikor. A színpadnak pedig legfőbb törvénye, hogy egyetemes, örök jellegű mondanivalókkal az egész néphez, az egész társadalomhoz kell szólnia és az egészet kell összefognia, magával ragadnia. A görög drámák korában egységes gondolkodású, egységes lelkitartalmú volt a görög nép, ezért emelkedhetett ez a dráma eddig utól nem ért magaslatokra. A bomlás azonban már rég megkezdődött és így nem érheti váratlanul a mai helyzet a színházakat és nem jelenthet legyőzhetetlen nehézséget. Nem teheti lehetetlenné a színház működését, mert az orvoslás módjai is kialakulóban vannak. A színház és társadalom élete szoros kapcsolatban áll egymással, a társadalom átalakulása előbb-utóbb mindig átalakította a színházat is, viszont az újabb társadalmi helyzet, társadalmi viszonyok bizonyos fokú kialakulása és megszilárdulása a színpad átalakulásával járó határozatlanságot, zűrzavart is megszünteti és megmutatja az új kialakulás módját és irányát. Ez az időpont következett el a jelen pillanatban nálunk, amikor az erdélyi magyarság a húsz évi határozatlan tapogatózás után kezdi egyre határozottabban látni, hogy milyen lehet a kisebbségi magyarság társadalmi életének felépítése, működése, melyek lehetnek a céljai és ennek megvalósítási eszközei. Ezzel a külső, gazdasági, vagy politikai társadalmi kialakulással a lelki élet, lelki tartalom kialakulása is velejár, egyik a másik segítségével halad előre és ha egy egységes lelki világ körvonalai bontakoznak ki szemünk előtt, a színház, *ha a mi* színházunk, nem maradhat vak és idegen ezzel a lelkivilággal szemben.

A SZINHÁZAK történetében a színpad új világának kialakulását, a színjáték tárgyát, irányát és stílusát mindig valamely feltörekvő társadalmi réteg alakította ki. Így léptette a pénzgazdálkodás és kereskedelem elterjedésével feltörő osztály az egykori Cid-féle lovagdrámák helyébe a polgári drámát a maga polgári világával és polgári kérdéseivel, így születtek meg a munkásosztály kialakulásával a külföldi nagy munkásszínházak. Az egységes drámának ez a szétszakadása azzal a veszéllyel is járt, hogy a művészi érték sokszor másodrendű helyre szorult az osztályérdekek hangsúlyozásával szemben, ami különösen a mai munkásszínházaknál szembetűnő, így elveszítette a művészetnek azt az átfogó erejét, amely minden embert megragad, mint embert, függetlenül a darab személyeinek társadalmi állásától és kérdéseitől. Csak egyedül a művészi szempont az, amely a közönséget össze tudja olvasztani. A nagy, művészi polgári drámákban ma is egyformán gyönyörködhetik mindenki, akár munkás, akár arisztokrata. Az olyan helyzetben lévő színháznak, mint a miénk, amelynek egyedül kell kielégítenie a különböző társadalmi réteget

embereket, a fenti okok miatt is ezt a művészi szempontot kell szem előtt tartania, más lehetőség nincs.

A művészi műsornak a közönséggel való megkedveltetése nem ütközik akadályokba. A műveltebb réteg már régóta azt várja és ha most része lesz benne, rendszeresen fogja látogatni a színházat. Ami pedig a félművelt és színházilag öntudatlan közönséget illeti, amely most az operetteknek tapsol, mert az operettekhez szoktatták és nevelték, rövid idő múlva a jó daraboknak is éppen így fog tapsolni, mert minden a nevelésen múlik nála. Ahogy a rossz darabokhoz hozzá lehetett nevelni belső kritikája hiányában, ugyanúgy a jókhoz is hozzá lehet, mert az fontos, amit lát és amit a legtöbbször lát. Nem reménytelen a helyzet Erdélyben, ahol a közönség már száz évvel ezelőtt érett volt arra, hogy megértse a színház hivatástteljesítő szerepét. Ennek érdekében viszont a színtársulat szellemében is változásokra van szükség, a színészeket is nevelni kell, mert ma, sajnos, a tehetségek értékelése aszerint a bizonyos „operett-temperamentum” szerint folyik, de ilyen színészekről alig lehet hivatást teljesítő előadásokat remélni.

Kisebbségi társadalmunk kialakulása — ami a színház szempontjából elsőrangú fontossággal bír — nem az osztályok különválása és valamely osztály előretörése jegyében történik, hanem ellenkezőleg, az *egységesség* felé tart. Ez a körülmény a színház munkáját nagyon megkönnyíti és elősegíti, mert csak az olyan színháznak lehet nálunk is, mint mindenhol jövője, amely az egész népközösséggel össze van kapcsolódva. A színháznak egygyé kell fornia a népközösség szükségleteivel, követelményeivel és fájdalomával. Az a hivatása, hogy tudatossá tegye nézői számára, megvilágítsa azt, ami kialakulatlanul, homályosan már ott szunnyad a tudata alatt. Mi az az egységes szempont, amely ma mindjobban összefogja a magyarság minden osztályát, értelmiségét, közeposztályt, iparos és munkás társadalmat? Mert e szempontnak kell irányadónak lennie a színház további működésére is. Ezt az egységet kell szolgálnia és építenie, mert nem adhat külön más-más darabot minden osztály kívánsága szerint, részint azért, mert az osztályok elkülönülése csak halványan van meg, részint pedig azért, mert az egyes osztályok közönsége külön-külön nagyon kevés volna ahhoz, hogy értük előadásokat lehessen tartani, láttuk, hogy az ilyen módszer is kecsegtetne valami eredménytel, ha jól és rendszeresen valósítanák meg, mert az *Özönvíz előtt*nek megvolt a maga külön, célzatosan tomboló közönsége, de ez a módszer több szempontból nem alkalmas és nem kívánatos. Viszont azt is láttuk, hogy a *Budai nagy Antal* és *Tündöklő Jeromos* közönsége is tapsolt ennek a darabnak és a számbeli többséget az a közönség tette ki, mely a színpadon nem az osztálykülönbséget, hanem az értéket keresi és értékeli. A közönségnek bizonyos egységes magatartása tehát máris megnyilvánult a nézőtérén, most már a színházon a sor, hogy azt továbbfejlessze. A színháznak ki kell alakítania ezek után a maga egységes műsorát. Az erdélyi magyarság életében társadalmi és gazdasági té-

ren az egységes megnyilvánulás, az egységessé váló szellem a nép felé fordulás jegyében történik; felismerte a magyarság, hogy társadalmi és gazdasági életét csak a népre építheti, mert kisebbségi életünkben a nép az az alap, amelyen fennmaradásunk biztosítható. Ebbe a szellembe kell a színháznak is beleilleszkednie, ha meg akarja tartani a kapcsolatot ezzel a magyarsággal, ami nem azt jelenti, hogy népszínházzá kell válnia, vagyis a nép számára kell előadásokat tartania (hol állunk még attól, hogy a nép is megkapja a maga színházát, mikor még az értelmiségnek is harcolnia kell a magáéért), hanem azt, hogy városi közönsége számára ezt a népi szellemet hirdesse és tudatosítsa. Irodalmi eszközökkel, irodalmi értékű darabokkal a nép világát, a nép kérdéseit, vágyait és érzelmeit kell elénekeltetni, mert ezekben az érzésekben és ezekben a vágyakban mindnyájan hazatalálunk, mindnyájan az önmagunk lelkéhez jutunk el és magunkra ismerünk. Ez a népben való magunkraismerés a drámai megrázkódás és fölemelő megtisztulás számunkra, kisebbségi magyarokra. Tiszta és fölemelő egyéforrás a színpaddal, mint a nagy klasszikus drámai korszakokban, amikor hatása volt a színpadnak az életre. Ha színházunk ezt valósítaná meg, nemcsak minket, de önmagát is fölemelné és történelmi fontosságúvá válna. A népi szemlélet társadalmi vonatkozásain túl önmagában is a leghivatottabb arra, hogy a színpadra kerüljön, mert a legegységesebb, legteljesebb, legszívesebb és legművészebb valamennyi szemlélet között. Ember és természet a maga ősfarmában él itt együtt és semiféle művészet nem kívánhat többet, mint ennek az ősi egységnek ábrázolását. De ennek a szemléletnek színpadra vitele elsősorban a most születő erdélyi drámai irodalomra vár, amelynek célja nem lehet más, mint ezt a népi világszemléletet szolgálni. Amíg ez a népi drámai irodalom kialakul, táplálkozhatunk a régi magyar drámai alkotásokból, de kisebbségi színpadot a maga valódi tisztaságában és hivatástudatában kisebbségi darabok nélkül nem lehet elképzelni. Az évről évre megújuló drámapályázat talán alkalmas lesz, hogy ennek a népi drámai irodalomnak a kialakulását elősegítse. A népet látjuk célnak az életünkben, a népet szeretnők látni a színpadon is. A színház számára nem akadály, hogy elszigetelt, kisebbségi nép számára kell játszania, mert ez a körülmény nagy erkölcsi és művészi lehetőségeket hordoz magában.

BÖZÖDI GYÖRGY